

УДК 549.9+552.2+553.08

В.І. Татарінцев, кандидат геолого-мінералогічних наук,
керівник відділу експертизи алмазів
E-mail: tat@gems.org.ua

Л.І. Вишневська, головний фахівець відділу експертизи алмазів
Email: vishn@gems.org.ua

Державний гемологічний центр України
вул. Дегтярівська, 38–44, м. Київ, 04119, Україна

ДОРОГОЦІННЕ, КОШТОВНЕ КАМІННЯ: ІСТОРИЧНІ ТА НОРМАТИВНІ АСПЕКТИ ТЕРМІНОЛОГІЇ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО ФОНДУ ДОРОГОЦІННИХ МЕТАЛІВ І ДОРОГОЦІННОГО КАМІННЯ УКРАЇНИ

(Рекомендовано кандидатом економічних наук Назимком М.М.)

У статті розглянуто загальні питання застосування нормативно визначених термінів «дорогоцінне каміння», «коштовне каміння» в Україні, історичні аспекти походження цих термінів та взаємозв'язок їх із спорідненими англомовними термінами «gemstones» і «precious stones», що має значення для питань гармонізації українського законодавства із законодавством права ЄС у сфері обігу зазначеного каміння.

Ключові слова: дорогоцінне каміння, коштовне каміння, gemstones, precious stones, нормативний документ.

Існують різні класифікації дорогоцінного каміння, які ґрунтуються на різних підходах та розрізняються за метою і ступенем деталізації: наукові, прикладні, торгівельні, побутові, історико-культурні, культові тощо. Певні переліки такого каміння належать до сфери державних інтересів різних країн, де обіг його регулюється законодавчими і нормативно-правовими актами. Частково це питання в розрізі нормативно визначеної української класифікації дорогоцінного каміння було розглянуто нами раніше [1].

В Україні є декілька основних вітчизняних документів, пов'язаних з цією темою, насамперед це – Закон України «Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними» (далі – Закон «Про державне регулювання»), постанова Кабінету Міністрів України від 12.12.1994 № 827 «Про затвердження переліків корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення» (далі – ПКМУ № 827), Націо-

нальний класифікатор України «Класифікатор корисних копалин (ККК)» ДК 008:2007 (далі – Класифікатор ДК 008:2007) та «Український класифікатор товарів зовнішньоекономічної діяльності» із затвердженими до нього наказом Державної фіскальної служби України Поясненнями (далі – Пояснення до УКТЗЕД).

У зазначених документах застосовано два терміни щодо одних і тих самих каменів – «дорогоцінне каміння» і «коштовне каміння». Закон «Про державне регулювання» оперує термінами «дорогоцінне каміння» і «дорогоцінне каміння органогенного утворення». Пояснення до УКТЗЕД користуються лише терміном «дорогоцінне каміння». ПКМУ № 827 і Класифікатор ДК 008:2007 послуговуються термінами «дорогоцінне каміння» і «сировина ювелірна» як синонімами, які стосуються відповідних корисних копалин, а також терміном «коштовне каміння», до якого, згідно з цим документом, віднесено «дорогоцінне, напівдорогоцінне, виробне та колекційне каміння». Крім

цього, він містить поняття «каміння коштовне органогенного утворення», яке включає більший перелік органогенних речовин, ніж у Законі «Про державне регулювання».

Набуття членства України в Європейському Союзі (ЄС) передбачає, поряд з іншим, гармонізацію українського законодавства із законодавством права ЄС, у тому числі це має стосуватись і обігу дорогоцінного каміння.

Для здійснення гармонізації нормативного визначення понять «дорогоцінне каміння», «коштовне каміння» та «дорогоцінне каміння органогенного утворення» з відповідними міжнародними, насамперед європейськими нормативними документами, необхідно розглянути суть цих термінів у зазначених міжнародних документах та ступінь відповідності вітчизняних термінів до міжнародно визнаних.

Основними міжнародними нормативними документами, які стосуються тематики цієї роботи, є стандарт Всесвітньої конфедерації ювелірів (СІВЮ) «The Gemstone Book» («Синя книга з

дорогоцінного каміння») і міжнародний стандарт ISO 18323:2015 «Jewellery – Consumer confidence in the diamond industry» («Вироби ювелірні – Спожи- вацька довіра в індустрії алмазів»).

Обидва стандарти оперують термі- нами «gemstone» і «precious stone» як синонімами, віддаючи перевагу першо- му терміну як основному. І ці два тер- міни за різними англо-українськими словниками перекладається одночасно як «дорогоцінний» і «коштовний». Роз- глянемо, чи дійсно ці терміни є повни- ми синонімами або є відміни і котрий з цих термінів за значенням більше від- повідає «дорогоцінному», а який «ко- штовному».

Для цього звернемось до етимології – «розділу лінгвістики порівняльно-істо- ричного мовознавства, який вивчає по- ходження слів мови, сукупність прийо- мів дослідження, спрямованих на з'ясування походження слова, а також сам результат цього з'ясування» [2].

За матеріалами найбільш відомого та визнаного онлайнного англomовно- го етимологічного словника Дугласа Харпера [3], термін «precious» походить від латинського «pretium» – «ціна, вар- тість» та має корінь від давньоіндоєвро- пейського «pret-yo», що означає «торгу- вати, продавати». Етимологічний слов- ник української мови [4] пов'язує по- ходження слова «коштовний» в україн- ській мові з німецькою, польською і латинською мовами від слів «витрати, вартість, ціна». Таким чином, терміни «precious» і «коштовний» є споріднени- ми, пов'язаними з торгівлею і коштами. «Precious stone» і «коштовний камінь» – такі камені, які дорого коштують.

Термін «gem», за словником Дугла- са Харпера [3], походить від давньоіта- лійського «gemma» («бутон, брунька») або давньоанглійського з індоєвропей- ським коренем «gembh» («ніготь»). Останнє розглядається у цьому словни- ку як більш імовірно з огляду на «Аме- риканський словник спадщини індоєв- ролейських коренів» [5].

Щодо «нігтя» можна зауважити таке.

Термін «gem» з'являється в обігу у XII-XIII сторіччях. У ті часи не було свердловин, шахт, кар'єрів, інших гірни- чих виробок. Красиві («дорогоцінні») камінці люди збирали тільки на поверх- ні землі і ставились до них насамперед як до оберегів, релігійних та церемоні- альних об'єктів, а не як до об'єктів ку-

півлі-продажу. Багато назв каменів по- ходять від давніх легенд. Одна з них пов'язана з оніксом. У перекладі з дав- ньогрецького «онікс» – «ніготь». За ін- шою легендою, бог кохання Ерос під час сну Афродіти підстриг їй нігті і роз- кидав їх по землі. Потім боги перетво- рили нігті на камені завдяки їх боже- ственному походженню. Таким чином, згідно зі словниками [3] і [5], «опух» і «gem» є словами однаковими за зміст- ом, які походять від давньогрецького і давньоіндоєвропейського і означають «ніготь».

З «брунькою» термін «gem» також пов'язує, крім [3], гемологічний словник Mohsen Manutchehr-Danai [6]. За етимо- логією цього терміна, розкритою у словнику, простежується таке: у давни- ну добре сформовані кристали кварцу, деяких інших мінералів у жеодах роз- глядалися як «кам'яні бруньки», які рос- туть, розвиваються і згодом заповню- ють мінеральні жили. Також допуска- ється, що термін «gem» походить від грецького «eima», модифікованого у латині як «гема», що означає декоратив- ний елемент одягу або ювелірну прикрасу.

Англomовне гемологічне товариство вважає, що цей термін означає не стіль- ки «дорогоцінність», скільки ювелірну якість каменів [7]. Термін «gemstone» застосовують виключно до оброблених каменів і не застосовують до сировини. Останнє можна прослідкувати, зокрема, за класифікацією алмазної сировини, складеною відомою трансконтиненталь- ною компанією «Де Бірс». За укрупне- ною позицією класифікації вони виділя- ють категорії «Gem», до якої відносять кристали алмазів безумовно ограну- вальницької, ювелірної якості, та «NearGem» – умовно ювелірної якості (дефектні, спотворені, з низьким вихо- дом придатного та/або з яких отримую- ть низькоякісні ювелірні вставки).

У будь-якому разі термін «gem» нині застосовується у сенсі красивих каме- нів, прикрас або просто каменів юве- лірної якості, які годяться для ограну- вання і виготовлення прикрас.

Етимологічний словник української мови [4] пов'язує походження слова «дорогий» в українській мові зі слов'янськими мовами та значеннями «бути вартим, корисним, годитися». Термін «дорогоцінний камінь» є достат- ньо близьким за змістом з терміном «gemstone».

Таким чином, терміни «коштовний» і «precious» є спорідненими, пов'язаними з торгівлею і коштами, а термін «до- рогоцінний» найбільш відповідає термі- ну «gem», який стосується прикрас і означає високу ювелірну якість.

Камені високої ювелірної якості ко- штують дорого і тому терміни «коштов- ний» і «дорогоцінний» з ринкової точки зору можна вважати синонімами, але за етимологією вони не є синонімами, перший стосується вартості, другий – якості.

Щодо нормативного застосування термінів є сенс розглянути світові тен- денції у цій сфері. Однозначно просте- жується за вищезазначеними міжна- родними нормативними документами, що термін «gemstone» превалює над терміном «precious».

За кордоном в англomовному сере- довищі термін «precious stones» зали- шився переважно в побутовому вико- ристанні, з мінералогічного та гемоло- гічного лексикону він практично вий- шов [7]. Це також простежується у французькій мові, і така сама тенденція наявна у законодавчих і підзаконних актах України.

Щодо терміну «напівдорогоцінне ка- міння» зазначимо таке.

В англomовному середовищі є тер- мін «semi-precious stones» і нема «semi- gems». З огляду на вищенаведені ма- теріали уявляється, що це не випадко- во: термін «precious» стосується вар- тості, а термін «gems» – якості. Можна говорити про цінову «напіввартість», але не можна – про ювелірну «напівя- кість». Щодо низької якості каменів у гемології вживають інші терміни, зокре- ма, у класифікації алмазної сировини, як згадувалось вище, є позиція «NearGem» – кристали алмазів майже ювелірної або умовно ювелірної якості. Зауважимо також, що термін «semi- precious stones» більш логічно перекла- дати українською як *напівкоштовне*, а не як *напівдорогоцінне* каміння.

Термін «semi-precious stones» засто- совується у гармонізованій системі ко- дування товарів Всесвітньої митної ор- ганізації [8]. Хоча цей термін не реко- мендовано до застосування міжнарод- ним стандартом CIBJO «The Gemstone Book» та європейською гемологічною спільнотою, він залишається чинним у міжнародних нормативних документах.

В інтернет-огляді відповідних матеріалів є інформація фахівців-гемологів, що термін «semi-precious stones» вперше було запроваджено у середині 1800-х років, коли до «precious stones» відносили найбільш «благородні» камені – діаманти, рубіни, сапфіри та смарагди. Усі інші ювелірні камені називали «semi-precious stones». До останнього терміну люди звикли, написано сотні популярних книжок, надруковано дуже велику кількість журнальних та інших статей із застосуванням цього терміну. Враховуючи це, незважаючи на рекомендацію СІВЮ, буде недоречно повністю видалити цей термін з професійного використання.

Щодо терміну «дорогоцінне каміння органічного утворення», застосованого у Законі «Про державне регулювання», зазначимо, що словосполучення «органічне утворення» є граматично неправильним. Слово «органічний» має два грецьких кореня – «organon» (частина тваринного чи рослинного організму) та «genos» (походження), що означає «органічне походження». Тобто двічі в одному терміні можна бачити слово «походження» («утворення») – «масло масляне». І цей термін увійшов услід за Законом в усі похідні підзаконні акти.

Крім того, «дорогоцінне каміння органічного утворення» взагалі не є камінням. Згідно зі стандартом з дорогоцінного каміння СІВЮ, всі природні матеріали, речовини тваринного чи рослинного походження, які використо-

вують у ювелірній промисловості та предметах мистецтва, належать до органічних речовин («organic substances») і повинні бути описані їхніми біологічними назвами.

Зазначимо також, що в Законі «Про державне регулювання» у пункті 3 статті 1 щодо визначення «дорогоцінного каміння органічного утворення» застосовано вираз «перли і бурштин в сировині, необробленому та обробленому вигляді». Неважко помітити, що слова «сировина» і «необроблене» каміння мають по суті одне значення, отже, одне з цих слів є зайвим.

Виходячи з вищенаведеного, пропонується наступна редакція пункту 3 статті 1 Закону «Про державне регулювання»: «дорогоцінні органічні речовини – перли, бурштин, корали в необробленому та обробленому вигляді».

Корали пропонується додати до вищезазначеного пункту Закону «Про державне регулювання», виходячи з таких міркувань.

Корали є найдавнішою та традиційною складовою жіночих нагрудних прикрас, поширеною по всій Україні. Прикраси з коралу збирали протягом поколінь і передавали як сімейні реліквії. Нині буси з коралів коштують сотні і тисячі гривень. На корали є достатній попит в Україні.

Є ще одна проблема, яка стосується як «дорогоцінного каміння органічного утворення», так і іншого дорогоцінного та напівдорогоцінного каміння, ви-

значеного Законом «Про державне регулювання».

Згідно зі статтею 5 Закону «Про державне регулювання», до Державного фонду дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння України зараховується все перераховане у законі дорогоцінне, напівдорогоцінне каміння та дорогоцінне каміння органічного утворення незалежно від якості цього каміння. Але останнє може мати неювелірну якість, дрібні розміри і дуже низьку вартість. У результаті до Державного фонду попадають камені неювелірної якості «дорогоцінного» найменування, які важко або неможливо реалізувати, і при цьому держава несе витрати на їх облік і зберігання.

Виходячи з вищенаведеного, пропонується наступна редакція пункту 3 статті 1 Закону «Про державне регулювання»: «дорогоцінні органічні речовини – перли, бурштин, корали в необробленому та обробленому вигляді».

Також потребує вилучення з переліку дорогоцінного каміння, визначеного у статті 1 Закону «Про державне регулювання», всього спектра синтетичного каміння, яке, відповідно до міжнародної практики, взагалі не є дорогоцінним камінням.

Прийняття вищезазначених змін до Закону України, безумовно, потягне за собою необхідність прийняття відповідних змін до цієї низки підзаконних актів, але дозволить виправити грубі помилки, пов'язані з непрофесійним підходом до фахової термінології.

Використані джерела

1. Татарінцев В.І. Про розробку і застосування технічних умов щодо атестації дорогоцінного каміння у Державному гемологічному центрі України. *Коштовне та декоративне каміння*. № 2 (64). 2011. С. 26-31.
2. Етимологія. Матеріал з Вікіпедії: URL: <https://uk.wikipedia.org/> (дата звернення: 11.04.2019).
3. Online Etymology Dictionary by Douglas Harper, 2001-2019: URL: <https://www.etymonline.com> (дата звернення: 11.04.2019).
4. Етимологічний словник української мови. Редкол.: О.С. Мельничук (гол. ред.), І.К. Білодід, В.Т. Коломієць, О.Б. Ткаченко. Київ: Наукова думка, 1982. 632 с.
5. The American Heritage Dictionary of Indo-European Roots by Calvert Watkins, 2019: URL: <https://www.ahdictionary.com/word/search.html?q=GEM> (дата звернення: 11.04.2019).
6. Dictionary of Gems and Gemology by Mohsen Manutchehr-Danai, 2009: URL: <https://www.springer.com/gp/book/9783540728160#otherversion=9783540727958> (дата звернення: 11.04.2019).
7. Ювелірний форум, автор GSK, Монреаль, Канада: URL: <http://jewellery.pav-v.kz/index.php?showtopic=2927> (дата звернення: 11.04.2019).
8. Explanatory Notes to the HS, Fifth Edition, World Customs Organization, 2012: URL: <https://ru.scribd.com/document/321667314/Explanatory-Notes-to-The-HS-Fifth-Edition-pdf> (дата звернення: 27.12.2018).

References

1. Tatarintsev V.I. On the development and application of technical specifications for grading of gemstones at the State Gemmological Centre of Ukraine. *Precious and decorative stones*. № 2 (64). 2011. P. 26-31.
2. Etymology. From Wikipedia: URL: <https://uk.wikipedia.org/> (date of appeal: 11.04.2019).
3. Online Etymology Dictionary by Douglas Harper, 2001-2019: URL: <https://www.etymonline.com> (date of appeal: 11.04.2019).
4. The etymological dictionary of the Ukrainian language. Ed. Col.: O.S. Melnichuk (Editorial Board), I.K. Bilodid, V.T. Kolomiets, O.B. Tkachenko. Academy of Sciences of the USSR. O.O. Potebni Inst. of linguistics. Kyiv: Naukova Dumka, 1982. – 632 p.
5. The American Heritage Dictionary of Indo-European Roots by Calvert Watkins, 2019: URL: <https://www.ahdictionary.com/word/search.html?q=GEM> (date of appeal: 11.04.2019).
6. Dictionary of Gems and Gemology by Mohsen Manutchehr-Danai, 2009: URL: <https://www.springer.com/gp/book/9783540728160#otherversion=9783540727958> (date of appeal: 11.04.2019).
7. Jewelry Forum by GSK, Montreal, Canada: URL: <http://jewellery.pav-v.kz/index.php?showtopic=2927> (date of appeal: 11.04.2019).
8. Explanatory Notes to the HS, Fifth Edition, World Customs Organization, 2012: URL: <https://ru.scribd.com/document/321667314/Explanatory-Notes-to-The-HS-Fifth-Edition-pdf> (date of appeal: 27.12.2018).

УДК 549.9+552.2+553.08

В.И. Татаринцев, кандидат геолого-минералогических наук,
руководитель отдела экспертизы алмазов
E-mail: tat@gems.org.ua

Л.И. Вишневецкая, главный специалист отдела экспертизы алмазов
E-mail: vishn@gems.org.ua

Государственный геммологический центр Украины
ул. Десятаревская, 38–44, г. Киев, 04119, Украина

«Дорогоцінне каміння», «коштовне каміння»:
історическіе і нормативні аспекти термінології,
які впливають на формування
Державного фонду драгоцінних металлів
і драгоцінних каменів України

В статті розглянуті загальні питання застосування нормативно
визначених термінів «дорогоцінне каміння», «коштовне камін-
ня» в Україні, історическіе аспекти походження цих термі-
нів і взаємозв'язок їх з родственими англійськими термінами
«gemstones» і «precious stones», що має значення для питань
гармонізації українського законодавства з законодавством
права ЄС в сфері обігу вказаних каменів.

Ключові слова: драгоцінні камені, дорогоцінне каміння, ко-
штовне каміння, gemstones, precious stones, нормативний доку-
мент.

UDC 549.9+552.2+553.08

V. Tatarintsev, PhD (Geol.), Head of the Diamond Grading
Department
E-mail: tat@gems.org.ua

L. Vyshnevskaya, chief specialist of the Diamond Grading Department
E-mail: vishn@gems.org.ua

State Gemmological Centre of Ukraine
38–44 Deghtyarivska Str., Kyiv, 04119, Ukraine

Gemstones, precious stones: historical
and normative aspects of terminology
that influence on the formation
of the State Fund for Precious Metals
and Precious Stones of Ukraine

The article contains the general questions of the application of the
normatively defined terms «дорогоцінне каміння», «коштовне камін-
ня» in Ukraine, historical aspects of the origin of these terms and their
interrelation with the related English terms «gemstones» and «precious
stones». This is important for harmonization of Ukrainian legislation
with EU law in the field of circulation of specified stones.

Key words: дорогоцінне каміння, коштовне каміння, gemstones,
precious stones, normative document.